

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 2018

Sayfa: 778-788

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[25-10-2017] – [22-04-2018]

Etnik Kimlik Algısının Dört Boyutu

Aslı YAYAK

Yar. Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Asst.Prof., Bursa Technic University, Faculty of Human and Social Sciences

Orcid ID: 0000-0002-1112-5103

yayakasli@yahoo.com

Öz

Sosyal kimlik yaklaşımı, bireyin kimliğini, kendisini ve diğer toplumsal aktörleri iç grup ve dış grup biçiminde kategorize ederek oluşturduğu önerisini ileri sürer. Ancak bazı araştırmacılar bu yaklaşımın özellikle çok kültürlü toplumsal yapılarıdaki karmaşıklığı kavramada yetersiz kalabileceğini düşünmektedir. Bunlardan biri olan Verkuyten, sosyal veya etnik kimliklerin bazı çelişik öğeler içerebileceğine işaret etmektedir. Araştırmacı, söz konusu çelişik ya da uyumsuzların analizinde *Olma*, *Bilme*, *Hissetme* ve *Yapma* olarak adlandırdığı dört temel boyuttan yararlanılabileceğini ileri sürer. *Olma* (*being*) boyutu, etnik köken, ebeveynlerin kökenleri, görünür özellikler gibi öz etiketlemeleri kapsar. *Bilme* (*knowing*) boyutu grup inançları, kültür, tarih, haklar ve normlar gibi grup kimliğine ilişkin bilgileri içerir. *Hissetme* (*feeling*) boyutu kimliğin önemi, değerlendirilmesi ve bağlılık gibi duygusal deneyimleri kapsar. *Yapma* (*doing*) boyutu ise, grup faaliyetlerine katılım, giyim, yemek alışkanlıkları gibi davranışsal öğeleri ifade eder. Verkuyten, etnik kimlik konusuna bu dört boyut yardımı ile yaklaşmanın, gruplar arası ilişkilerin karmaşık doğasını kavramamızda katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnik Kimlik Algısı, Gruplar Arası İlişki, Olma, Bilme, Hissetme, Yapma.

Four Dimensions of the Perception of Ethnic Identity

Abstract

The social identity approach suggests that the individuals build their selves and identities as well as other social factors, categorizing them as internal and external group. However, some researchers think that this approach might be insufficient particularly to comprehend the complexities surrounding the multicultural social structure. One of these researchers, Verkuyten indicates that social or ethnic identities may contain some contradictory elements. He alleges that four basic dimensions of ethnic identity, which include *being*, *feeling*, *doing* and *knowing* can be utilised in the analysis of the correspondences or the contradictions in question. *Being* refers to the self-labelling such as ethnic origin, parental origins and visible characteristics. *Feeling* involves the emotional experiences such as loyalty to identity and appreciation for it. *Doing* encompasses behavioral factors such as participation in group activities, clothing and eating habits. *Knowing* concerns information about group identity through the individual's interest in beliefs, culture, history, rights and norms of his or her group. Verkuyten sees that approaching to ethnic identity with these four dimensions contributes to our comprehension of the complex nature of intergroup relations.

Keywords: Perception of Ethnic Identity, Intergroup Relations, Being, Knowing, Feeling, Doing.

Giriş

İnsanların; kendilerinin ve başkalarının kim olduğunu bilmeleri, sosyal etkileşim ve sosyal varoluşun gerçekleşmesini sağlayan temel öğelerdir. Kimlik kavramı gündelik yaşantıyı sürdürmede birtakım kolaylıklar sağlar; şöyle ki kişinin kim olduğunu bilmesi neyi düşünüp neyi yapacağını bilmesine, başkalarının kim olduğunu bilmesi ise onların düşünce ve eylemlerini tahmin etmesini kolaylaştırır. Kimliğe ilişkin bilgiler insanlar arasında etkileşimi düzenler ve yapılandırırken, toplumsal yapılar da kişilere kimlik kazandırır (Hogg ve Vaughan, 2007). Bir kişi “Ben Türkiyeliyim.”, “Ben Trakyalıyım.”, “Ben doktorum.” dediği zaman tüm bunlar onu anlatmaktadır, fakat aynı zamanda başkalarını da anlatmaktadır. Dolayısıyla kimlik ortak ya da kolektif olabilmektedir.

Kim olduğumuzu öğrenmenin en açık yollarından bir tanesi, dünya hakkında kendi özel düşünce ve duygularımızı incelemektir. Dünya hakkında ne düşünüp hissettiğimizi bilmek nasıl bir kişi olduğumuza dair iyi bir ipucudur (Hortaçsu, 2007).

Kimlik inşası, gruplar arası güncel olaylar ve geçmişteki ilişkiler, grupların geleceğe yönelik beklenti ve isteklerinden, kimlik inşasına kimin şahit olduğu gibi değişik zaman dilimlerindeki öğelerden etkilenir (Klein ve Azzi, 2001). Kimlik inşası sürekli devam eden bir süreçtir, gruplar bir taraftan kendi kimliklerini inşa ederken öte yandan karşıt grupların kimliklerini inşa ederler. Kimlik inşası sürecinde değerlere ilişkin kavramlar yeniden yorumlanarak yeni değer ve kavramlar oluşturulur (Hortaçsu, 2007).

Kimlik oluşturma sürecinde birçok nesnel ve öznel unsur etkin olur. Kişiler; kimliklerin somut öğeleri olarak kabul edilebilecek din, dil, etnik köken, tarih, toprak/ülke, simgeler, mitler veya gelenekleri paylaşarak, maddi ve manevi gerçekliklere sahip olurlar. Grup üyeleri tarafından bu nesnel unsurların içselleştirilme sürecinde ise, kimliklerin öznel boyutu devreye girmektedir. Bir kimliğin kişiler tarafından içselleştirilip özümsemesi ancak bireylerin bu unsurların bilincine varmaları ile gerçekleşir. Bir anlamda, topluluğa ve topluluk değerlerine aidiyet hissetme konusunda ortak bir bilinç sahibi olma, kimlik oluşturma süreci için kaçınılmazdır (Erdenir, 2005).

Bir kimlik sahibi olmanın, birtakım gereksinimleri karşıladığı kabul edilmektedir. Kimliğin karşıladığı kabul edilen ait olma ve farklı olma gereksinimleri birbirinin zıddı gibi görünebilir. Kişiden kişiye veya kişilerin yaşamlarının değişik evrelerine göre bu gereksinimlerin biri daha çok ön plana çıkabilir. Kişilerin birden fazla kimliği olduğu için de bu farklı kimlikler farklı ihtiyaçları karşılar. Kişilerin farklı olma gereksinimleri, çoğunluk kimliklerine kıyasla azınlık kimlikleri tarafından karşılanır. Bunun nedeni ise, adı üzerinde azınlıkların sayıca çoğunluklardan az olmalarıdır, bu sebeptendir ki azınlık kimliklerinde farklılıklar vurgulanır (Hortaçsu, 2007). Azınlık grup üyeleri için; ait olma ve farklı olma gereksinimleri aynı anda karşılanabilir. Azınlıklar, toplumun genelinden farklı oldukları için

belirgin olduklarından varlık olma duygusunu tadabilirler, bunun yanında grupları içinde yalnız olmadıkları için de ait olma ihtiyacını karşılayabilirler (Kampmeier ve Simon, 2001). Çoğunluk gruba mensup etnik kimlik üyeleri tipik olarak dominant sosyal pozisyonlarına bağlı olarak daha göz önündedirler. Bu grup üyeleri etnik kimlik ve bunun kapsamını düşünmek zorunda değildirler.

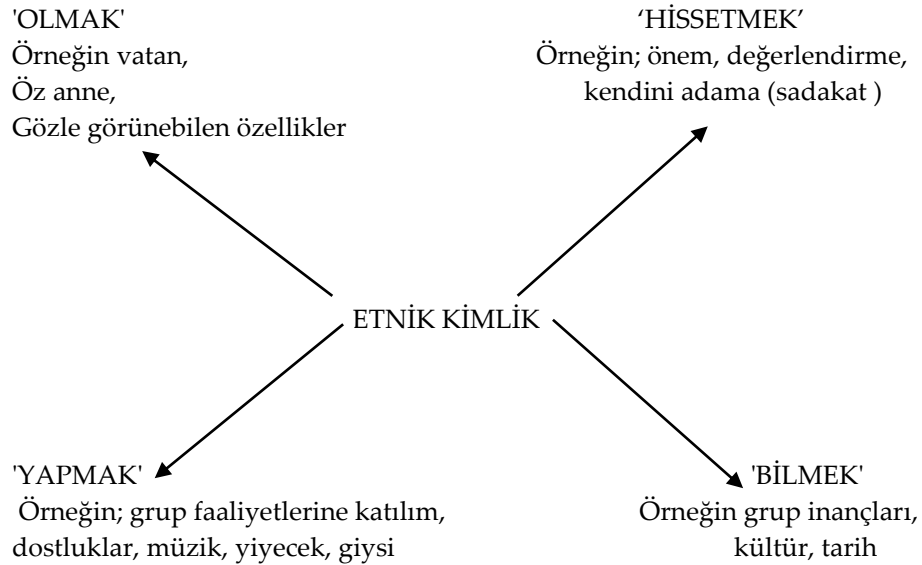
Etnik Kimlik Algısı

Phinney (1990; akt. Verkuyten, 2005) 'Belirli bir zamanda bir kişinin etnik kimliğini ifade edecek unsurlarla ilintili bileşenler -ki bu da verili bir zamanda kişinin kendisini tanımlamasıdır'- kavramını tartışmaktadır. Tartışmasını sürdürürken, Şekil 1'de gösterilen ve birbiri ile örtüşmekte olan dört unsura işaret etmektedir.

a) Olma (being) Boyutu

Bunlardan ilki (olma boyutu) öz-tanımlama ya da kendini etiketleme denebilecek olan kişinin kendisi için kullandığı etnik etikettir. Bir etnik etiket seçilen veya dayatılan, dayatılmış ya da tayin edilmiş tekil bir etiket olabilir. Kişilerin seçmekte oldukları etnik etiket bir boyut ya da varyasyondan ziyade bir kategorik bağlam olarak kabul edilebilir. Etiket, kişinin kendisi hakkında neler hissettiği ya da kendisi hakkında neler bildiğini ifade etmekten çok; kişinin ya da sahip olduğu etnisitenin ne olduğunu tanımlar (Verkuyten, 2005).

Ancak, bireylerin etnik olarak ne oldukları her zaman basit değildir ve farklı şekillerde değerlendirilebilir. Örneğin, katılımcıların 'aslında ne oldukları', 'ebeveynlerinin etnisiteleri', ya da yabancılar tarafından gözlemlenebilir özelliklerine göre bir etnik etikete yapılan atıflar (nitelendirmeler) hakkında sorular sorulabilir. Değerlendirme türü elde edilen sonuçları etkileyebilir.

Şekil 1: Etnik kimliğin dört boyutu

b) Hissetme (*feeling*) Boyutu

İkinci boyut (hissetme boyutu), kişinin etnik kimliğine ilişkin duygularını ifade eder. İnsanlar kendilerini tanımlayan bir etnik etiket kullanabilir, ancak bu, onların etnik kimliklerine yönelik güçlü bir aidiyet duygusu veya olumlu duygular taşıyor olduğu anlamına gelmez. Kendilerini aynı etnik gruba ait olarak tanımlayan bireyler arasında hissettikleri aidiyet ve bağlılık önemli farklılıklar gösterebilir. Örneğin, Türk, Fas ya da Hollandalı bir şekilde hissediyor olmak kişinin bunu şahsen önemli gördüğü anlamına gelmez. Ayrıca insanların etnik kimliklerini kabul etmeleri ve bu konuda olumlu hissediyor olmalarının dereceleri arasında da bireysel farklılıklar olabilir. Buna ek olarak, bireyler etnik kimliklerinin kendilerine verdiği duygusal anlamlar, zevkler ve memnuniyet düzeyi de farklılık gösterebilir (Verkuyten, 2005). Araştırmacılar, etnik duyguları (Phinney, 1990) değerlendirmek için bir dizi yaklaşım ve ölçüler önermektedir.

c) Yapma (*doing*) Boyutu

Üçüncü boyut etnik katılım (yapma boyutu) ile ilgilidir. Phinney (1990)'e göre, bu en yaygın olarak kullanılan etnik kimlik göstergesi olup, aynı zamanda en sorunlu olanıdır. Bireyin sosyal yaşama gerçek katılımı ve grup-içi etnik-kültürel pratikleri; örneğin dilin kullanımı, arkadaşlık örüntüleri, kültürel gelenek ve semboller (örneğin kutlamalar, müzik, elbise, yiyecek ve gazeteler gibi) etnik örgütlenmelere katılım, siyasi ve dini faaliyetlerde yer almak gibi göstergeler ile değerlendirilir. Odaklanılan nokta, kişilerin içinde yer aldıkları etnik faaliyet ve uygulamalar olup bunların her biri her grup için oldukça spesifik (ayrışık, somut) olabilir. Farklı gruplar tarafından 'yapılmakta olanın' önemi doğal olarak gruplar ve özel durumlara göre değişir ve bu nedenle de gruplar ve durumlar arasında kıyaslama yapmak da güçleşir. Ayrıca, bu tür ölçülerin kullanımı belirgin etnik ve kültürel pratiklerin, geleneklerin; etnik kimliği tanımlamakta olduğu öngörüsünü zorunlu kılmaktadır. Örneğin, kişinin etnik örgütlenmelere katılımı ya da grup-içi dostluklarda önceliklerinin olması, kişide etnik kimlik duygusunun güçlü olduğu şeklinde bir algı yaratır. Ama bu faaliyetlerin altında yatan diğer faktörler veya süreçler olması ihtimali her zaman vardır. Etnik kimlik belirginliği, kimlik ile uyumlu pratikler ve davranışlara yol açar, ancak etnik kimlik duygusu her zaman kültürel uygulamaların altında yatan neden olmak zorunda değildir (Deaux, 1993).

d) Bilme (*knowing*) Boyutu

Fishman (1980) ayrıca etnisitenin 'bilmek' boyutunu da tartışmaktadır. Bu, Şekil 1'de görüldüğü gibi Phinney tarafından ayrı olarak ele alınan dördüncü boyuttur. Buradaki vurgu; insanların ait oldukları etnik grubun kültürü ve tarihi hakkında ne kadar bilgili oldukları ile hangi ve ne ölçüde ilgili olduklarıdır. Etnisite, kişinin kökenini ve sosyal konumunu açıklamasına yardım ederken, kişinin nerede olduğunu ve nereden

geldiğini anlamasına da imkan verir. Grup içi tarih ve kültür bilgisi kişiye, bu kapsamda farklı anlam/deneyimleri keşfetmesine ve diğerlerine göre kendini konumlandırmasına olanak sağlar. Bilme boyutu ayrıca deneyimler, edinilen haklar, grup-içi üyelerin diğer gruplar ve toplumun bütünü ile ne tür bir etkileşim kurduğu hakkında ideolojik boyutta bir fikir verir (Sellers ve ark., 1998).

Etnik kimlik bir yandan kültürel içeriği yok olurken bile varlığını ısrarla sürdürebilir. Böylelikle bir taraftan kişi etnik kökeninden dolayı Türk olduğunu söylemeye devam ederken öte yandan da dilini konuşmadığı ve Türk etnik yaşam pratiğini takip etmediği için aslında Türk olmadığı da ileri sürülebilir. O halde bir kişinin bir yanda hislerinden bahsettiği, diğer yanda da etnik yaşam ve davranışlarını dile getirdiği iki farklı ifadesinin tutarsız sayılması gerekmez (Verkuyten, 2005).

Şekil 1'deki dört bakış açısı etnik kimliğin algılanması boyutları olarak algılanabileceği gibi karşılıklı davranışlarda kişinin kullandığı davranışsal dağarcık olarak da görülebilir. Etnik öz-tanımlamalar, meşrulaştırmalara ve eleştirilere duyarlı edimimlerdir. Kişi, görüşlerini açıklama ve başkalarını ikna etme sürecinde, kendini ifade biçiminin göz ardı edilmesi olasılığını da hesaba katmalıdır (Verkuyten, 2005). Çin kökenli katılımcılar arasında yapılan fokus grup çalışmasında (Verkuyten & De Wolf, 2002); etnik kimliğin dört boyutu olan olma, hissetme, yapma ve bilme boyutları ele alınmıştır. Dört boyutun her biri de etnik öz-tanımlamayı ifade etmekte kullanılabilirken, belirleyiciliklerinin dereceleri farklılık göstermektedir. Görüleceği gibi bir gruba üye 'olma' ile bu üyelikle ilintili faaliyetleri 'yapma' arasındaki ayrım yaygın ve genel olup kişiler kendileri ve sosyal dünyaları hakkında tartışmaya devam etmektedirler. Ayrıca kendini Çinli 'hissetme' ve Çince 'bilme' de tartışmalarda sıkça vurgulanmıştır.

'Çinli olmak' büyük ölçüde biyolojik olgular ve görsel farklılıklar olarak yorumlanmıştır. Katılımcıların bir kısmı kendilerini doğuştan Çinli olarak tanımlamıştır. Böylelikle Çinli olma kategorisi biyolojik bağlamda tanımlanmıştır. Onlar Çinli görünmekte idi ve kendilerince 'Çinli olmak', her ikisi de Çinli olan ebeveynlerden doğmuş olmak anlamına gelmekteydi. Bundan hareketle Çinli olmak biyolojik bağlamda tanımlanırken, kaçınılmaz sabit karakteristikler ile sunulmuştur. Bunlar kişisel tercihler olmayıp yaşama dair verilerdir ve objektif olarak bilinen ama değiştirilemeyen şeylerdir. Bu tanımlama etnik kimliği tartışılmayacak kesinliğe vardır ve kişileri, etnik kimliklerinden sorumlu kılmaktadır. Bu, biyolojik bir olgu olup değiştirilmesi imkansız bir durumdur. Katılımcılar kendi etnisitelerini nasıl algıladıklarını anlatmak için 'hissetme' boyutunu kullanmışlardır. Onlar fikir alışverişlerinde sıklıkla Çinli ya da Felemenk hissetmekten bahsetmişler ve bu hisleri çoğunlukla erken yaşlardaki sosyal temaslarına yönelik olmuştur. Katılımcılar zaman zaman Çinli 'olmak' ve

'hissetmek' kavramlarını farklı bağlamlarda ve hatta bazen birini diğerine karşıt olarak kullanmıştır (Verkuyten, 2005).

'Hissetmeye' yapılan göndermeler 'içsel' ve 'dışsal' arasında kesin bir ayrım yapar. Kişinin fiziksel olarak nasıl görüldüğünün tanımlanması, psikolojik olarak nasıl hissettiği ile karşıttır. Karşıtlık oluşturan yapılanmalar, bazı alışlagelmiş kategorilerden uzaklaşmak ya da kişinin kendisini daha avantajlı şekilde konumlandırabilmesi gibi bir dizi içsel etkileşimli işlevlere sahip olabilir (Dickerson, 2000). Genelde zıtlıklar simetrik değildir çünkü bir yan diğerine kıyasla daha ayrıcalıklı, samimi, önemli, geçerli olarak sunulabilir. Tartışmalarda Çinli ya da Felemenk 'hissetmek' Çinli 'görünmekten' daha 'gerçek' ve 'önemli' olarak sunulmuştur. 'Dışsal' olana kıyasla 'içsel' olan, gerçek varlık muamelesi görmüştür.

Bu zıtlık karşı çıkılması zor olan bir etnik kimlik duygusunun ifade edilmesine imkan sağlamaktadır. Tanımı itibarı ile 'içsel'; özel olup başkaları tarafından bilinmeyendir. Kişinin kendisini Felemenk ya da Çinli hissettiğini sorgulamak, konuşan kişinin samimiyet ve tutarlılığını sorgulamadan mümkün değildir. Ayrıca 'hissetmek' duygusal bir duruma işaret etmekte olup düşünme tarzı ile fazlaca ilgili değildir. Genel olarak hissetmek, saygı duyulması ve karşı çıkılmaması gereken bir şey olarak kabul edilirken; kavramsal olarak 'düşünmek' aynı düzeyde bir önerme taşımamaktadır (Edwards, 1997). Kişinin düşüncesi, karşı çıkılabilir veya düzeltilebilir iken 'hissettiği' aynen söylendiği gibidir; kişi, kendisini Çinli hissetmektedir, o kadar! Bu bağlamda kişi 'hissetmek' terimini kullandığında kendisini daha sorumlu olmaya davet etmek ya da kendi etnik öz-tanımlamasını eleştirmek giderek zorlaşmaktadır (Verkuyten, 2005).

Çinli 'olmak' ya da 'hissetmek' etnik kimlik hakkında konuşmanın farklı yollarıdır. Her ikisi de etnik öz-tanımlamaya değişik anlatım olanakları vermekte olup birbirlerine karşı kullanılabilirler. Ancak bir de 'Çinli gibi yapmak' kategorilere bağımlı faaliyetlere gönderme yaparak öz-tanımlamayı daha da desteklemekte ve onaylamaktadır. Bir etnik gruba aidiyet konusunda kritik önemi olan bir özelliğe sahip olmak ya da olmamak iddiası kişinin etnik aidiyetine ilişkin anlatımında önemli bir yoldur. Benzer bir örnekle; Selçuk, Türk olup olmamanın önemli olmadığından, çünkü Türkçeyi pek konuşmayı camiye gitmediğini ileri sürmektedir. Bu anlamda Türk kimliğinin tanımlanmasında kritik önemi olan faaliyetlere katılmadığını ifade etmek yolu ile kendisini bu yola (kimliğe) adamakta yetersiz kaldığını açıklamaktadır (Verkuyten, 2005).

Çinliler arasındaki tartışmalarda da benzer örnekler olmakta ve Çince okuyup yazamayan birinin kendisine Çinli demesinin pek de mümkün olmayacağı argümanı ileri sürülmektedir. 'Gerçek' Çinlinin kim olduğu tartışmasında dil konusu sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Çinli olarak büyütülmek, dili konuşabilmek anlamındadır. Örneğin gruplardan birinde 'sahte' (Felemenkçesi *nep*) Çinli olmak, Çinceyi konuşup anlayamamak olarak ileri sürülmüştür. Kendi deneyimleri hakkında yazarken Ang (2001)

'Yaşamım boyunca bana "gönülsüz" Çinli, "deniz aşırı Çinlisi" (*hua qiao*) denip duruldu!' demektir. 'Madem Çinli görünmekte idim, neden Çince konuşamıyordum? Bu mahcubiyetimi sayısız defa açıklamak zorunda kaldım.' Tartışmalar sırasında grup belirleyici prototipleri arasında dil ve diğer kültürel özellikler muhtelif örneklemelerle sunulmuştur. Etnik kimliğin kabul edilebilir tanımını belirlemede kategorik kesinlik taşıyan özellikler kullanılabilir. Gerek Çinli ve gerekse Felemenk kimlikler yakın ölçekte Çinli ve Felemenk yaşamsal uygulamalar, bu etnisitelerden arkadaş sahibi olma ve dili bilmek ile ilintilendirilmektedir. Tartışmalarda Çince bahsedilirken bu dili konuşmak, yazmak ve okumaktan bahsetmenin yanı sıra Çin kültürünü tanımak için bir pasaj olduğu vurgusu yapılmıştır. Çin dilinin sunumunda, Çin kültürünün farkında olmak, içten tanımak, tarihini bilmek ve Çinlilik 'hassasiyetlerine' aşına olmak bağlamında bahsedilmiştir. Çinceyi 'bilmek' Çinlilik kimliğine kendini adamışlık ve otantiklik taleplerinin kanıtı olarak kullanılmıştır. İleri sürülen; 'gerçek' Çinlinin tarihini, kültürünü bilmek, benzer düşünmek ve bir diğerini anlamak olduğu vurgulanmıştır. Bilgi, Çinlilere ait incelikleri ve tarihini anlamayı sağlamakta 'içsel' ve çok yakın bir unsur olarak sunulmuştur. Ancak 'Çince bilmek' aynı zamanda Çinli gibi 'yapmamak' ya da 'hissetmemek' türünden anlatımların kabul edilebilir bir unsuru olabilir. Kişiler Çin kültür ve tarihinden bahsettiklerinde konuşmakta oldukları konuyu biliyordur ve kendini bu yola adamakta yetersiz kalmak da bilinçli bir seçenek olmaktadır. Bu durumda bilgi sahibi olmak 'dışsal' bilinç olup Çin Kültürel Çalışmaları okumuş herhangi biri tarafından edinilebilecek bir bilinç olmak ve kişinin Çinli olduğuna dair bir kimlik belirleyici olmayabilmektedir (Verkuyten, 2005).

'Olmak', 'hissetmek', 'yapmak' ve 'bilmek' birlikte bize etnik kimlik anlatımı sunmakta olup aynı zamanda farklı derecelerde bir determinizm de içermektedir. Bunlar etnik öz-tanımlama anlatımlarının tanıdık, sosyal açıdan paylaşılan anlayışları ve yorumlama kaynaklarıdır. Görünüş, erken aşama arkadaşlıklar, kritik önem taşıyan grup özellikleri de birçok durumda ve belli amaçlar için kullanılmakta olan açıklamalardır (Verkuyten, 2005). Örneğin Watson ve Weinberg (1982) muhtelif araştırmaların 'olmak' ve 'yapmak' arasında olduğu türden benzerlikler olduğunu göstermektedir. Tartışmalarda katılımcılar zaman zaman birbirleri ile örtüşen söylemler kullanırken bazen de birbirleri ile zıtlaşan söylemlere yönelmiştir. Birbirlerini destekleyebilir ya da tamamlayabilirler, örneğin Çinli olmanın öz-tanımlaması Çinli görünmek olarak açıklanmakta iken Çinli erken dönem sosyalleşmeleri, Çinlilere ait faaliyetlere katılım ve Çinlilik bilinci de bunların arasında sayılmaktadır. Ancak bu söylemler zıtlaşan biçimlerde de kullanılabilir. Örneğin Felemenk-Çinli algısına ya da Felemenk kimliğine aidiyet doğum ve görünüş faktörleri ile yüzleşmek durumundadır. Ek olarak bu tarz bir talep kişinin Çinli ebeveynleri ile ve

genelde Çinli insanlarla arasına mesafe koyması, kişinin etnik kökenini reddetmek olarak yorumlanabilir (Verkuyten, 2005).

Verkuyten'in çalışmalarıyla benzer olarak, "*Britanya'daki Etnik Azınlıklar*" kitabında Modood (1997) Karayipli, Hindistanlı, Afrikan-Asyalı, Pakistanlı, Bangladeşli ve Çinli göçmenlerle yürütülen bir çalışmadan bahsetmiştir. Göçmen gruplarla yapılan görüşmelerde, tüm azınlık grupları için etnik kimliğin "kendini tanımlama" boyutu için önemli bir belirleyici olduğu ve bunun gruplar arasında güçlü bir algı oluşturduğu görülmüştür. Her grubun, % 90 düzeyinde kendini etnik grubu üzerinden tanımlama yaptığı sonucuna varılmıştır. Ancak, bu yüksek düzey özdeşleşme; etnik davranışların sergilenmesi, pratikteki uygulamalar, grup hakkındaki bilgi, giyim-kuşam, evlilik tercihleri ve etnik dilin kullanımı gibi alışkanlıklar ile oldukça düşük bir korelasyon düzeyi göstermiştir. ($r = .23$). Bu sonuç araştırmacılara, paylaşılan ortak yapı olan etnik kimliğin bütünleşik bir yapı sergilediği fikrini bir kez daha sorgulatmıştır. Bu çalışmayla Modood, etnik özdeşleşmenin yalnızca ayırıcı kültürel uygulamalar, dil, din, kıyafet gibi kişisel tercihlere bağlı olmadığını göstermektedir.

Verkuyten bir araştırmasında, benlik saygısı argümanını çok kültürlülük için sınar; iddia şudur ki kültürel çeşitliliği kabul etme ve tanıma, kişinin öz duyguları için çok önemlidir. Çünkü bu etnik kimliği destekler. İki farklı metodoloji ve üç farklı çalışmanın sonuçları, Hollanda'da yaşayan etnik azınlık ve çoğunluk üyeleri arasındaki argümanı desteklemektedir. İlk iki çalışmanın sonuçları göstermektedir ki çokkültürlülük, kendi etnik grubuyla yüksek düzeyde özdeşleşme gösteren etnik çoğunluk ve azınlık grubu üyeleri arasındaki benlik saygısı çokkültürlülük ile pozitif ilişkilidir. Üçüncü deneysel çalışma ise; çok kültürlülüğün, kendini etnik grubuna ait hissedenden ve özdeşleşen hem çoğunluk hem de azınlık grup üyeleri için olumlu benlik saygısı için elverişli bir sosyal bağlam sağladığını göstermiştir. Bununla birlikte, düşük grup özdeşimcileri de nispeten düşük benlik saygısı gösterir (Verkuyten, 2009).

Sonuç

Son 10 yıl içinde, (etnik) kimlikle ilgili yapılan çalışmalar ve yazılar çok fazla sayıda artmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, kimliğin, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmada anahtar kelime olmasıdır. Kimlik kavramı bize, insanların kendilerini ve diğerlerini sosyal çevrede nasıl konumlandıklarını, bu pozisyonların onlar için ne kadar değerli ve anlamlı olduklarını anlatır. Politik, ekonomik, kültürel ve demografik dönüşümler, birey-toplum arasındaki ilişkilerdeki değişimlerle birlikte paralel gider. Bu yüzden çoğu yazar, geç modern ve global çağda kavramın, daha önemli ve daha derin olduğunu tartışmaktadır. Ekonomik ve kültürel değişimler, dominant ideolojilerin ve geleneksel sembollerin ortadan kalkması, bilginin aşırı hızlı takas edilmesi, malların, hizmetlerin ve insanların geniş çaplı mobilitesi ile ulusal ve uluslararası çalışmaların sayısının artmasında, kimlik sorununun giderek artan bir öneminin olduğu

görülmektedir. Bundan sadece bir yüzyıl önce, gittikleri ülkelerde kimlik tanımlamalarını "din" ve "milliyet" üzerinden yapan göçmenler, yaşadığımız yüzyılda olaya daha geniş çerçeveden bakarak bu parametrelerin yanı sıra farklı kimlik özelliklerini de tanımlarında kullanmaya başlamışlardır. Ulus-devlet yurttaşları tek bir ülkenin vatandaşı olarak kalmamakla birlikte, ilerleyen yıllarda "kimlik" kavramının kişiler için daha da farklılaşıp çeşitleneceği rahatlıkla söylenebilir. Etnik köken, dini inanç, yaş, cinsiyet, meslek, politik görüş, ulusal aidiyet gibi öğelerden her birine tüm insanlarda rastlamak mümkün olsa da iki farklı insanda –ikiz dahi olsalar- aynı dozda birleşim kesinlikle bulunamaz. Kimliğin biricik oluşu da buradan gelmektedir. Milyonlarca insanla ortak veya benzer özelliklerimiz olduğu halde, bu özellikler bizi biz yaparak diğerlerinden ayıran bir özgünlük de sağlarlar.

Sadece kimlik sorunları yoğun olarak tartışılmaz, aynı zamanda zaman içinde dramatik olarak değişen kimlik terminolojisi de tartışılmaktadır. Yakın bir zaman öncesine kadar kimlik terimi “özel ve açıkça tanımlanmış bir şeyi ima etmek” için kullanılıyordu; aksine bugünlerde “kamusal ve değişken bir şeyi göstermek için düşünülmemektedir. Geçmişte; sabitlik, birlik, kesinlik ve “öz”ü tanımlamak için kullanılan kimlik fenomeni şu anda değişkenlik, çeşitlilik, belirsizlik, dağılma, ambivalans anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle değişen global, ulusal ve yerel bağlamda, kimlik her zaman için bitirilmemiş bir proje ve geçici bir durum olarak kalacaktır.

Küreselleşme süreciyle birlikte “biricikliğini” kaybetmek istemeyen bireylerin, kimlik arayışı günümüz dünyasına yön veren temel arayışlardan biridir. Kimlik temelli tartışmalar siyasetin de temel odak noktalarından biridir. Toplumsal alanda “kimliğin tanınması”, bireyin ya da azınlık grupların toplumsal yaşam ya da bir siyasal sistem içerisinde ne şekilde tanındıkları ve tanınıp tanınmadıkları ile ilgili olup, kimliğin tanınmasının önemi, bireysel kimliğin farklı şekillerde anlaşılmasına başlamasıyla dönüşüme uğramıştır.

Her insanda zaman zaman kendi aralarında çelişen ve onu bazen acı veren tercihlere zorlayan çoklu aidiyetlere rastlanır. Bu gibi çoklu kimliklerin hemen hepsi; içlerinde şiddetli bir çatışma halinde olan aidiyetler taşımaktadırlar. Bu insanlar; etnik, dinsel, cinsel ya da politik anlamda kırılmalar yaşayan “sınırdan” insanlardır. Ailesi 30 yıl önce Almanya’ya göç etmiş bir genç, bu duruma örnektir. Almanya’da doğup yetişmiş bu genç, ailesinden çok daha iyi Almanca konuşup yazmakta ve Alman kültürünü daha yakından tanımaktadır. Öte yandan, içinde yaşayıp benimsediği toplumda o tam anlamıyla bir Alman değildir, köklerinin geldiği toplumda ise artık tam anlamıyla bir Türk sayılmaz. O, bu çifte aidiyeti ne kadar talep ederse etsin, ne yasalarda, ne de zihinlerde olan hiçbir şey bugün onun bileşik kimliğini uyumlu bir şekilde üstlenmesine izin vermemektedir.

İlerleyen zamanlarda, giderek küreselleşen dünyada, kimlik algısının değişmesiyle birlikte, bu taleplerin de karşılık bulacağı ümit edilmektedir.

Kaynakça

Ang, I. (2001). *On not speaking Chinese: Living between Asia and the West*. London: Routledge.

Deaux, K. (1993). Reconstructing social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 4–12.

Dickerson, P. (2000). 'But I'm different to them': Constructing contrasts between self and others in talk-in-interaction. *British Journal of Social Psychology*, 39, 381–398.

Edwards, D. (1997). *Discourse and cognition*. London: Sage.

Erdenir, F. H. B. (2005). *Avrupa Kimliği: Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Fishman, J. (1980). Social theory and ethnography. In P. Sugar (Ed.). *Ethnic diversity and conflict in Eastern Europe* (pp. 84–97). Santa Barbara, CA: ABC-Clio.

Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2007) *Sosyal Psikoloji*, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Hortaçsu, N. (2007) *Ben, siz, biz, hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası ilişkiler*, İmge Kitabevi, Ankara.

Kampmeier, C. & Simon, B. (2001) Individuality and group formation: the role of independence and differentiation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 448-462.

Klein, O. & Azzi, E. (2001) The strategic confirmation of meta stereotypes: How group members attempt to tailor an out-group's representation of themselves, *British Journal of Social Psychology*, 40, 279-293.

Modood, T. (1997). *Ethnic Minorities in Britain: Diversity and Disadvantage*. Policy Studies Institute, London.

Phinney, J. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: A review of research. *Psychological Bulletin*, 108, 499–514.

Sellers, R. M., Smith, M. A., Shelton, J. N., Rowley, S. A. J., & Chavous, T. M. (1998). Multidimensional model of racial identity: A reconceptualization of African American racial identity. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 18–39.

Verkuyten, M. (2005). *The Social Psychology of Ethnic Identity*. Psychology Press Taylor & Francis Group, New York.

Verkuyten, M. (2009). Self esteem and multiculturalism: An examination among ethnic minority and majority groups in the Netherlands. *Journal of Research in Personality*, 43, 419-427.

Verkuyten, M., & De Wolf, A. (2002). 'Being, feeling and doing': Discourses and ethnic self-definitions among minority group members. *Culture and Psychology, 8*, 371–399.

Watson, D. R., & Weinberg, T. S. (1982). Interviews and the interactional construction of accounts of homosexual identity. *Social Analysis, 11*, 56–78.

